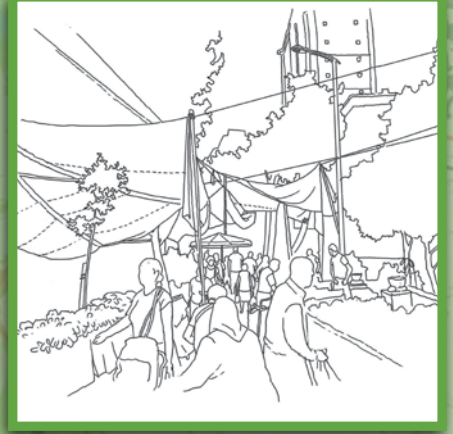

C. Sami Yılmaztürk
1960 - ∞

İstanbul'un Semtleri: Bakırköy

Ö. Emre Öncü • Sırrı Çölmekçi • Deniz Aydın •
Zeynep Eres • Füsun Seçer Kariptaş • Ceyda Güney •
Turgay Tuna • Nilüfer Baturayoğlu Yöney • Zafer Akay

Büyük, Daha Büyük, En Büyük...

İktidarların Kente İmzası: Mega Projeler

Çöküntü Alanlarında Dayanışma Kültürü Arayışı

Atatürk (M.T.A.)
Havalimanı

2018/1

7,50 TL

Ocak 2018 • Yıl: 18 • Sayı: 61 Yayın Türü: Yerel, süreli

Yayınlayan

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi

Sahibi

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi adına
Esin Köymen

Genel Yayın Yönetmeni

Deniz İncedayı

Yazı İşleri Sorumlusu

Metin Karadağ

Yayın Kurulu

Zafer Akay, Zafer Akdemir, Ayşen Cıraçoğlu, Zeynep Eres,
T. Gül Köksal, Kubilay Önal, Betül Şengezer,
H. Bülend Tuna, Mücella Yapıcı

Danışma Kurulu

Zeynep Ahunbay, Behiç Ak, Nur Akın, Ali Artun,
Acar Avunduk, Afife Batur, Cengiz Bektaş, İhsan Bilgin,
Çelen Birkan, Hasan Çakır (Almanya), B. Selcen Coşkun,
H. Besim Çeçener, Nur Esin, Nuran Zeren Gülersoy,
Zeynep Günay, Ersen Gürsel, Yücel Gürsel,
Figen Kafesçioğlu, Ruşen Keleş, Esin Köymen,
Doğan Kuban, Mehmet Küçükdoğu, Eyüp Muhcu,
Derya Oktay, Sabri Orcan, Deniz Erinsel Önder,
Gülşen Özaydın, Hasan Cevat Özdi, Aslı Erim Özdoğan,
Mehmet Özdoğan, Yıldız Sey, Afşar Timuçin, Rüksan Tuna,
Hülya Turgut, Yıldız Uysal, Zekiye Yenen, Emre Zeytinoğlu

Tarandığı İndeks

DAAI - Design and Applied Arts Index

Yayın Yönetim Yazışma Adresi

Kemankeş Cad. No.31 Karaköy, Beyoğlu 34425 İstanbul
Tel: (212) 251 49 00 Faks: (212) 251 94 14
e-posta: dergi@mimarist.org
www.mimarist.org/yayinlar/mimarist

Mali Koordinasyon

Can Taşkiran

Grafik Tasarım

Zehra Şenoğuz

Grafik Uygulama

Ebru Laçın

Baskı-Cilt

Favori Basım Yayın ve Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti.,
Ataşehir / İstanbul
Tel: (216) 326 94 86

Baskı Tarihi

Mart 2018

Dağıtım

Zip Dağıtım

Ofset Hazırlık, Reklam ve Yapım Organizasyon

Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi
Kemankeş Cad. No. 31 Karaköy, Beyoğlu 34425 İstanbul
Tel: (212) 244 86 87 pbx Faks: (212) 244 86 88

Fiyatı: 7.50 TL

Yıllık abone ücreti: 26.00 TL

Öğrencilere % 50 indirim uygulanır.

Mimar.ist dergisi Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi üyelerine
ücretsiz olarak gönderilir. Yazılarda ileri sürülen görüşlerin sorumluluğu
yazarlarına aittir. Dergi adı belirtilmek koşuluyla alıntı yapılabilir.

Gündeme Düşen Acı Kayıp

Çalışma arkadaşımız, canımız Sami Yılmaztürk'ü 7 Mart 2018 günü kaybettik.

61. sayımızın yayın hazırlıklarının tamamlandığı günlerde bu acı haber hepimizi derinden yaraladı, sarstı. Yıllarca birlikte çalıştığımız, uzun mesailerini paylaştığımız değerli, sevgili, biricik arkadaşımızın ölüm haberine hiçbirimiz inanamadık. Bir gün öncesinde beraber olunan arkadaşın kaybını kavramak kolay değil. İstanbul Büyükkent Şubesinin son genel kuruluna ve seçimlerine katılan birçok meslektaşımız Yönetim Kurulu eski Başkanı Sami Yılmaztürk ile daha birkaç gün öncesinde coşkulu, hareketli, neşe dolu günler, saatler geçirmişlerdi...

Sami Yılmaztürk mimarlık eğitimi İstanbul Teknik Üniversitesinde 1987 yılında tamamladıktan sonra, meslek yaşamının neredeyse tümünü mimarlıkta toplumcu yaklaşımın desteklenmesine, fikir olarak ve uygulamada yaygınlaşmasına adanmıştı. Mezun olur olmaz meslek odasına sadece üye olarak değil, gönüllü bir mücadeleci, yılmaz bir toplum yaranı savunucusu olarak katılan arkadaşımız, gerçek anlamda yaşamının son gününe kadar Mimarlar Odasına hizmeti bir görev ve yaşam şekli olarak benimsemişti. Yıllarla birlikte edindiği deneyim ve birikim meslek odamızda, her türlü sorun, her karmaşık konu karşısında onun ilk başvuru adresi olmasını da beraberinde getirmişti. Şahsen ben de, Yönetim Kurulu üyesi olarak birlikte çalıştığımız uzun yıllardan biliyorum ki, her güçlük karşısında, aşılması gereken her problemde ilk başvurduğumuz kişi Sami arkadaşımızdı. Bunun nedeni, onun sorunlar ya da karmaşık durumlar karşısında çözüm üretme becerisiydi, esnek düşünebilme, kapsayıcı olabilme yeteneğiydi. İlk bakışta gerçekleştirilmesi zor gözükken talepler karşısında, konuları zamana yayan, olumlu işbirlikleri kuran, bütünleştiren öneriler sunarak sürece yeniden bakmayı dener, meslektaşların farklı katkılarına olanak sağlar, meslek odası için yeni kaynaklar, kazanımlar yaratırdı.

Sami Yılmaztürk pozitif ve enerji dolu bir kişilikti. Sadece mimarlık meslek alanındaki çalışmalar değil, farklı disiplinlerle ortak kurulan platformlar da onu çok heyecanlandırırdı. Bu gözlerinden, mutlu gülümsemesinden okunurdu. Çocuk ve Mimarlık, Kent Düşleri, Mimarlık ve Kent Film Festivali vb gibi farklı kültür etkinlikleri onun sürekli desteklediği, hep daha ileriye taşımayı amaçladığı, kalitesini yükseltmek için büyük emekler verdiği çalışmalardı.

Can dostumuz Sami heyecan doluydu, hayat doluydu. Hemen her konuda çitayı en yükseğe koyar, zorluklar karşısında kimselerin kolay kolay yapamayacağı kadar dirençli davranırdı. Yaşama hep umut dolu baktı. Duruşuyla, dostluk anlayışıyla, şeffaflığıyla hepimize örnek oldu.

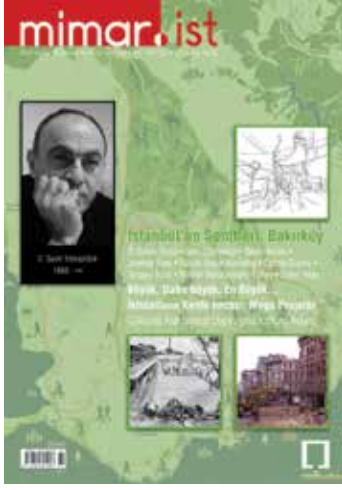
Gerçekleştirdiğimiz son genel kurul toplantılarında da, yaşadığımız güç ve karmaşık dönemde meslek ilkelerinden, toplum yararından, doğa ve çevre duyarlılığından, insana, kültürlere ve değerlere koşulsuz saygıdan asla taviz verilmemesi gerektiğini ısrarla, açık yüreklilikle ve yüksek sesle bir kez daha savundu. Meslektaşlara, gençlere, sağ duyulu herkese umut verdi.

Ölüm hayatın kaçınılmaz bir parçası kuşkusuz, ama onu bu kadar erken yitirmeyi kabullenmek hiçbirimiz için kolay olmayacak. Onun düşüncelerini, yarattıklarını, bitmeyen enerjisini yaşatmak, umudunu geleceğe taşımak ise ortak hedefimiz olacak. Meslek alanımızdaki haklı, duyarlı mücadelemizin gücü azalmayacak, sesi kısılmayacak ve Sami Yılmaztürk her çabamızda yeniden doğacak... Yolumuzu aydınlatacak... Bize göz kırpacak...

Acımızı paylaşan, zor anlarımızda yanımızda olan değerli meslektaşlarımıza, can dostlarımıza bir kez daha teşekkür ederken, biricik arkadaşımızın anısı önünde saygıyla, sevgiyle eğilirim.

Saygılarımla,

Deniz İncedayı

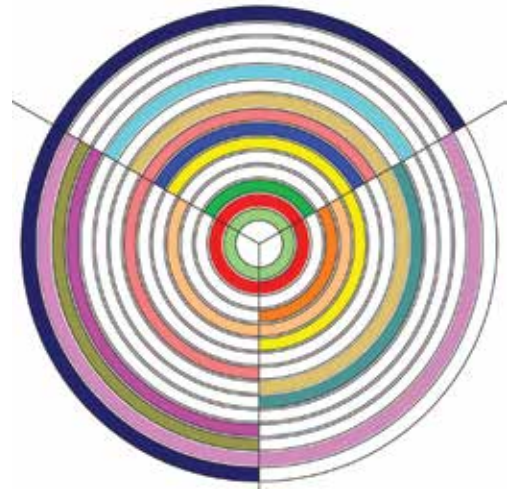

Mimar.ist Ocak 2018/1
ISSN 1302-8219

4	HABER / ETKİNLİK	
	Louis Kahn'a Yeni/den Bakış / Cemal Emden'in Fotoğrafları - Çizimler ve Resimler / <i>Deniz İncedayı</i>	4
	Sinan Ödüllü Mimarlar Kapsamında "Cengiz Bektaş Mimarlığı" Paneli Yapıldı / <i>Ü. Özlem Ünver Göçer</i>	5
6	ANMA	
	Benim Gözümden Ağabeyim Aydın Boysan / <i>Doğan Tekeli</i>	6
	Prof. Hüseyin Kaptan Aramızdan Ayrıldı	8
9	KÜTÜPHANE	
	Mekân Feşmekân / <i>Işıl Çokuğraş</i>	9
	Bir Derdimiz Var! Mimarlık Başlangıç Stüdyosu / <i>Funda Uz</i>	11
	Yok-yerler: Üst Modernliğin Antropolojisine Giriş / <i>Rifat Gökhan Koçyiğit</i>	13
	Yere Ait: Ersen Gürsel Mimarlığı / <i>Deniz İncedayı</i>	14
	Mimarlıkta Mekân Kavramı / <i>Zafer Akdemir</i>	14
15	GÖRÜŞ	
	Büyük, Daha Büyük, En Büyük... İktidarların Kente İmzası: Mega Projeler / <i>Jülide Alp</i>	15
20	ELEŞTİRİ - KURAM	
	Sokak Pazarının Poetikası / Geçici Yapının Zamansallığı Üzerine Fenomenolojik Bir İnceleme / <i>Hakan Tüzün Şengün</i>	20

29 DOSYA: İSTANBUL'UN SEMTLERİ: BAKIRKÖY

Hebdomon'da Yeni Araştırmalar / Bakırköy Eski Sümerbank Arazisinde Yürütülen Arkeolojik Kazılar / Ö. Emre Öncü - Sırrı Çölmekçi.....	30
20. Yüzyıl Başında Bakırköy: Tarihi Haritalarda Geçmişin İzini Sürmek / Deniz Aydın - Zeynep Eres	38
Bakırköy'ün Endüstri Mirasının Değerlendirilmesi / Füsun Seçer Kariptaş - Ceyda Güney.....	46
Bakırköy'ün Geç Osmanlı Dönemi Yapıları / Turgay Tuna.....	54
Modern Bir Planlama Deneyimi: Ataköy, İstanbul / Nilüfer Baturayoğlu Yöney.....	58
Beklenen Batı İstanbul Kentsel Dönüşümünün Odağı Olarak Bakırköy Alt Merkezi / Zafer Akay	69

77 İNCELEME

İstanbul'da Denize Girme Alışkanlığının Mekâna Yansıması: Deniz Hamamları / Nefise Burcu Yağan	77
Çöküntü Alanlarında Dayanışma Kültürü Arayışı / Kolombiya Medellin Örneği ve İstanbul İçin Çıkarsamalar / Evrim Töre - Öznur Çağlayan	84

99 EĞİTİM

Konut Tasarımında Açık Sistem Önerileri: Frans van der Werf'in Düşündürdükleri / Güldehan Fatma Atay - Mustafa Gülen - Melek Kılınç	99
--	----

106 KENT

Akıllı Telefonlarla Yürümek: Kentsel Mekânın Dönüşümünün Yeni Biçimleri / Berrin Akgün Yüksekli.....	106
--	-----

112 ÇİZGİ

Behiç Ak	112
----------------	-----

Akıllı Telefonlarla Yürümek: Kentsel Mekânın Dönüşümünün Yeni Biçimleri

Berrin Akgün Yüksekli

Giriş

Akıllı telefonlar, Facebook, Twitter, Instagram, Foursquare gibi sosyal medya uygulamalarında kurulan sosyal ağlara ve bu ağlara bağlı kullanıcıların fiziksel mekânla ilişkilerine farklı boyutlar kazandırdı.¹ Sosyal ağların mobil kullanıcıları, biri bulundukları fiziksel çevre, diğeri de dahil oldukları sosyal ağın sanal ya da dijital mekânı olmak üzere aynı anda iki mekânda bulunmakta, internete ve diğer kullanıcılara sürekli bağlı olduklarından sanal mekânı fiziksel mekân üzerinde her an deneyimlemektedirler. Mobil sosyal ağın yüzergezer, göçebe mekânı hem dijital hem de fiziksel çevre ile ilişkili hale geldiği için gerçek ve sanal mekân kavramlarını bulanıklaştıran “melez bir mekân” olarak tanımlanmaktadır (Souza e Silva, 2006).

Bu çalışma akıllı telefon ile konum bilgisi açık ve sosyal ağlara daimi bağlı durumdayken kentte dolaşmanın ve duraksamanın ve bu eylemleri sosyal ağ ile paylaşmanın kentsel mekânı hem eylemsel hem de retorik bağlamda dönüştüren bir eylem biçimi olduğunu öne sürmektedir.² Fransız ekolünün önemli düşünürlerinden Michel de Certeau’ya göre, toplumsal olarak sarmalandığımız güç ilişkilerini ve tabi kıldığımız iktidar stratejilerini dönüştürmenin yolları gündelik hayattaki bireysel pratiklerde gizlidir (Certeau, 1984). Bir mekânsal pratik biçimi olarak kentte yürümek, hem bu ilişkilerin nedeni ve sonucu olan fiziksel düzeni kabullenmeyi gerektirir hem de bu düzen tarafından tanımlanmamış farklı olasılıkları açığa çıkartarak mekânın dönüşmesine ve fiziksel kent mekânının üzerinde yeni eylemsel ve retorik katmanlar oluşmasına neden olur. Çalışmada M. de Certeau’nun önerdiği “mekânsal pratik” kavramı benimsenmiş, akıllı telefonların konum farkındalığı özelliğinin, sosyal ağ kullanıcılarının kent mekânındaki pratiklerine etkisi incelenmiştir.

Michel de Certeau’da Mekânsal Pratik Kavramı

De Certeau (1984), kentin mekânsal olarak birden çok kez inşa edildiğini ileri sürmektedir. Bu inşa katmanlarından ilki, “yer” olarak tanımladığı³

somut mekândır. Somut fiziksel düzen, tasarım ve kullanım arasındaki tüm prosedürlerin, yani üretim sürecinin nedeni ve sonucudur. Bu süreç, somut mekâna ilişkin her türlü iktidar ilişkisinin de yasa, yönetmelik vb ile meşrulaştığı bir zeminde işler. Bu nedenle yer, kendi muhtemel kullanılma biçimlerini, yani mekânsallaşırken yapılması ve yapılmaması gereken eylemlilikleri tanımlar. Kentlilerin gündelik hayatta⁴ yörüngeler, parkurlar ve rotalar kurarak ve bunlar üzerinde fiziksel izler bırakarak oluşturduğu eylemsel, insan-biçimsel kent (*organicity*) ikinci katmanı oluşturmaktadır.⁵ Devlet, karar vericiler, denetleyiciler ve fiziksel mekânı üreten mimarlar gibi profesyoneller mekânları ve bu mekânlardaki eylemlilikleri “fiziksel, algısal ve hatta kavramsal” olarak (Lefebvre, 1993) üretiyor, denetliyor ve tanımlıyor olsa bile gündelik olarak kurulan insan-biçimsel kent katmanında iktidarın talep ettiği pratikler tarafından dışlanan tüm olasılıklar barınır.

De Certeau (1984), fiziksel kent ve mekânsal pratik arasındaki ilişkileri, bir sistem olarak dil ve bu sistemin konuşma sırasındaki kullanımına (*speech act*) benzetir. Kent sisteminin yayanın yürüyerek gerçekleştirdiği işlevleri, konuşmacının dil sistemini eyleme geçirmediği işlevleri ile aynıdır. Bu üç işlevden ilki dili bir sistem olarak kabul eden ve benimseyen konuşmacıya benzer şekilde yayaların kenti coğrafi ve fiziksel bir sistem olarak kabullenmeleri ve özümsemeleridir. Nasıl konuşurken dilin sözcük yapısı ve gramerini benimsiyor ve onaylıyorsak aynı biçimde kentin fiziksel katmanının kurulmasını ve kullanılmasını düzenleyen bütün kuralları, prosedürleri ve hatta o fiziksel düzenin o şekilde kurulmasını sağlayan iktidar oyunlarını da benimsemiş, kabullenmiş oluruz.

Dil, biz onu kullandığımızda harekete geçen, konuşarak onu sessel olarak aktive etmemizi bekleyen ölü bir sistemdir. Fiziksel mekân da biz onu kullanıp aktif hale getirmediğimizde atıl kalır, ölüdür. De Certeau’nun üzerinde durduğu ikinci işlev, konuşma sırasında dil sistemini sessel olarak gerçekleştiren konuşmacının eylemselliğinin yayanın geçtiği yerleri, burada-şimdi mekân

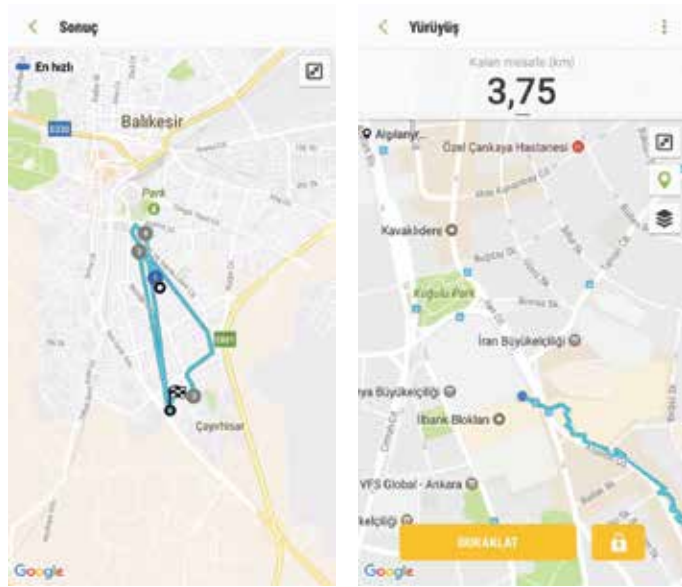
haline getirmesindeki aktivite ile benzerliğidir. Üçüncü işlev, konuşma ediminin konum belirleyiciliği ile ilişkilidir. Konuşan ve dinleyici arasındaki sözleşme, ben ve öteki olarak konum belirler. Dinleyiciyi ikna etmenin yolları çeşitlidir. Konuşmacı düşüncelerini ifade ederken dil sisteminden amacına uygun sözcükleri –hitabetin etkileyciliği de seçimlerdeki ustalıktan kaynaklanmaktadır– seçer ve birbiri ile ilişkilendirir. Sözcükler arasında ilişki kurulması, nasıl konuşmanın anlaşılır olmasını sağlıyorsa aynı biçimde yaya hareketlerindeki rotalar da fiziksel mekândaki konumlar ve yerler arasında bir ilişkisellik gerektirir. Yaya kentin mekânsal dilindeki bazı mekânları seçer, aktive eder, burada ve orada mekânlar haline getirir ve bir rota oluştururken amacına uygun olarak ilişkilendirir.

Akıllı telefonu vasıtasıyla sosyal ağıyla daimi bir ilişki kurarak yürüyen kullanıcı, de Certeau'nun (1984) belirttiği üç işlevi yerine getirdiği gibi tartışılması gereken yeni mekânsal işlevlerin de açığa çıkmasına neden olmaktadır. Aşağıdaki üç bölümde sırasıyla bu işlevlerin akıllı telefon kullanıcıları tarafından nasıl gerçekleştiği incelenecektir

Karar vericiler ve Kullanım Reçeteleri: Mekânsal Bir Dil Sistemi Olarak Akıllı Telefon Uygulamaları

Akıllı telefonlar, kendine özgü grameri ve kuralları olan dijital donanım, yani bir dil sisteminin ürünüdürler. Kullandığımız uygulamalar da aynı biçimde özel bir dijital yazılım diline sahiptirler. Ayrıca bu uygulamalar fiziksel mekânı ya da de Certeau'nun ifadesiyle yerleri ekrandaki farklı görüntü biçimleriyle temsil etmektedirler. Örneğin navigasyon uygulamalarında kenti temsil eden bir harita iken Instagram'da bu temsil bir fotoğraf olabilir. Nasıl fiziksel mekânın üretimini kendi sürecine özgü iktidar oyunlarını, meşrulaştırma teknikleri ve stratejilerini barındırıyorsa iletişim sektörü de kendi iktidar oyunlarının kurallarına tabidir. Üreticiler, karar vericiler, denetleyiciler ve yazılımcılar gibi profesyoneller bu dil ve temsil sistemi yoluyla pratiklerimizi üretmekte, tanımlamakta, belirlemektedirler. Bir akıllı telefonu satın aldığımızda hem bu dijital dil sistemini hem de ekrandaki temsil edilme biçimlerini benimsemiş, onaylamış oluruz.

Akıllı telefonlarımızdaki izleme teknolojileriyle kişisel bilgilerimizi ve konumumuzu, farkında bile olmadığımız üçüncü kişilerin inceleyebildiği küresel büyük veri (*big data*) tabanına her an ve her yerde bilgi göndeririz. En küçük eylemlerimizde bile karşımıza çıkan, farkında

Şekil 1. Android için hazırlanmış olan sağlık uygulamalarından Samsung Health ile farklı kentlerde yürüyüş.

olmadığımız ama etkileri ve sınırları bilinemez gibi görünen dolayısıyla da tedirgin edici bir güç ağı, cep telefonlarımıza gömülüdür. Bu ağ, devlete yurttaşını ya da bilinen-bilinmeyen başka güçlere özneyi gözetim ve denetim altında tutma olanağı sağlar (Humphreys, 2011). Çeşitli servis sağlayıcılar, arama motorları, sosyal paylaşım platformları, navigasyon sistemleri, karmaşık algoritmalarla kişisel bilgilerimizi kaydetmekte, filtrelemekte ve bize yeniden sunmaktadır. Örneğin Google'da yaptığımız herhangi bir aramada, daha önce yaptığımız arama verilerine, ilgi alanlarımıza ve yaşam tarzımıza göre düzenlenmiş seçenekler ve hatta ticari reklamlar da ekranımıza gelir. Ya da bazı sağlık uygulamaları, yürürken ya da koşarken adım sayımızı ve kat ettiğimiz mesafeyi hesaplayarak harita üzerinde işaretlerken kentteki konumumuzu kaydeder (Şekil 1).

Pek çok uygulama bize bulunmamız gereken yerler ve oralarda neler yapmamız gerektiği hakkında bilgi verir. Sözelimi, harita uygulamaları kentin herhangi bir yerindeyken evimizin ve arabamızın yerini işaretleyerek nasıl ulaşabileceğimizi gösterir (Şekil 2). Spesifik bir örnek olarak, Foursquare ve Swarm gibi uygulamalar kullanıcı ile sosyal ağı arasındaki ilişkiyi, bulunan ya da kullanıcılarca interaktif bir biçimde oluşturulan ve dönüştürülen, bulunulması tavsiye edilen mekânlar listesi aracılığıyla kurmaktadır. Kullanıcı çeşitli mekânlarda ve etkinliklerde yapılan yer bildirimleri (*check-in*) aracılığıyla mekândan veya etkinlikten puan, ödül ya da indirim kazanırken ticari amaçlı gözetim ve denetime gönüllü olarak hizmet etmektedir (Wilken ve Bayliss, 2015). Bu tip uygulamalar bize bulunduğumuz yerin yakınlarındaki sosyal

Şekil 2. iPhone Haritalar uygulamasında park edilmiş araç konumu.

etkinlikler ya da öğlen saatlerinde bir restoran, geç saatlerde gece kulübü önerileri sunarken kentsel deneyimimizi bizden önce tasarlamakta (Jansson, 2013), kentsel mekânlar için kullanım reçetesi öngörmektedir (Şekil 3).

Akıllı telefonlardaki bu uygulamaların kullanıcılarını yönlendirdiği mekân alternatiflerini, telaffuz edilmesi beklenen yerler seçkisinden oluşan bir dil ya da kullanıcıları tarafından onaylanacak bir somut mekân sistemi olarak değerlendirmek mümkündür. O halde, bu yerler de kentin fiziksel mekânları gibi kentliler tarafından kullanılarak olumlandığında mekânsallaşacaktır.

Hem donanımları hem de çeşitli uygulamalarıyla akıllı telefonlar, kullanıcıları tarafından aktive edilmeyi bekleyen bir dil ve mekân sistemi sunmaktadır ki, bu sistem iktidar ilişkilerinden bağımsız düşünülemez ve gündelik hayatın dönüştürücü etkilerine açıktırlar.

Kullanıcıların Kenti:

Yerleri/Sistemi Benimsemek ve Aktive Etmek

Akıllı telefon ile yürüyen yayanın pozisyonu, dili bir sistem olarak benimseyen ve kullanan konuşmacının pozisyonu ile benzerdir. Bulunduğumuz yeri sosyal ağımla paylaşırken, hem kentin fiziksel mekânını hem de kullandığımız uygulamalardaki temsilini kabullenerek benimseriz. Telefon ekranımızda beliren mekânsal temsiller farklı biçimlerde olabilir; yani bu temsil, Google Maps'deki bir harita da olabilir, Swarm'daki bir fotoğraf hatta bir tavsiye de olabilir. Konum bilgisi paylaşmak, mevcut mekânı bedensel olarak işgal etmek ve aynı zamanda da ekrandaki temsili üzerinde sanal bir operasyon yapmak biçiminde ele alınması gereken bir eylemliliktir. Kullanıcı o yeri bedensel ve sanal olarak aktive eder, bir burada-şimdi mekân haline getirir. Bulunduğu konumla uzak, yakın, burada, orada olma hallerini belirleyerek bir ilişki inşa eder. Söylev veren olarak kendisini, dinleyici olarak sosyal ağındakileri “ben”e karşı “öteki” olarak belirler. Farklı mekânlardaki kullanıcılar tarafından takip edilen bu eylem, ekrandaki temsil düzeyinde, belirsiz “uzak mekânları bulunan mekânın üzerine katlar” (Souza e Silva, 2006). Yayımcının buradallığı ile takipçinin hem bedensel olarak orada herhangi bir yerdeliği hem de sanal olarak buradallığı ekrandaki temsil düzeyinde üst üste çakışır. Daha da ilginç bir durum, avatarlar kullanılarak kurulan sosyal ilişkilerdir. Sanal karakterler ile yer bil-

dirimi yapmak, hem melez hem de sanal eylem biçimlerinin kent mekânında sergilenmesine neden olur.

Kullanıcıların Retoriği:

Mekânsal Dili Kullanmak ve Dönüştürmek

De Certeau (1984), yürüyüş sırasında yayanın bir rota oluştururken, ihtimaller arasından seçim yaptığını, somut mekânda bazı yerler seçtiğini, bazılarını ise kullanmayarak ölü mekân olarak terk ettiğini belirtir. Yaya olarak istediğimiz sokaktan geçmekte özgür olduğumuz gibi, sosyal medya yayımcısı olarak da seçiciyizdir; bulunduğumuz her mekânı takipçilerimizle paylaşmayız. Kullanıcının bedensel mevcudiyetinin getirdiği kamusal mekândaki mecburi görünürlüğü ile sosyal ağdaki görünürlüğü birbiri ile örtüşmez. Üst-orta sınıf sosyal medya yayımcısı için paylaştığı mekânın lüks ve pahalı olması öne çıkarken, entelektüel kullanıcı, müze ve sergi gibi ilgi alanını besleyen mekânları paylaşmakta, kendisini ve bu mekânları sosyal ağında görünür hale getirmeyi tercih etmektedir.

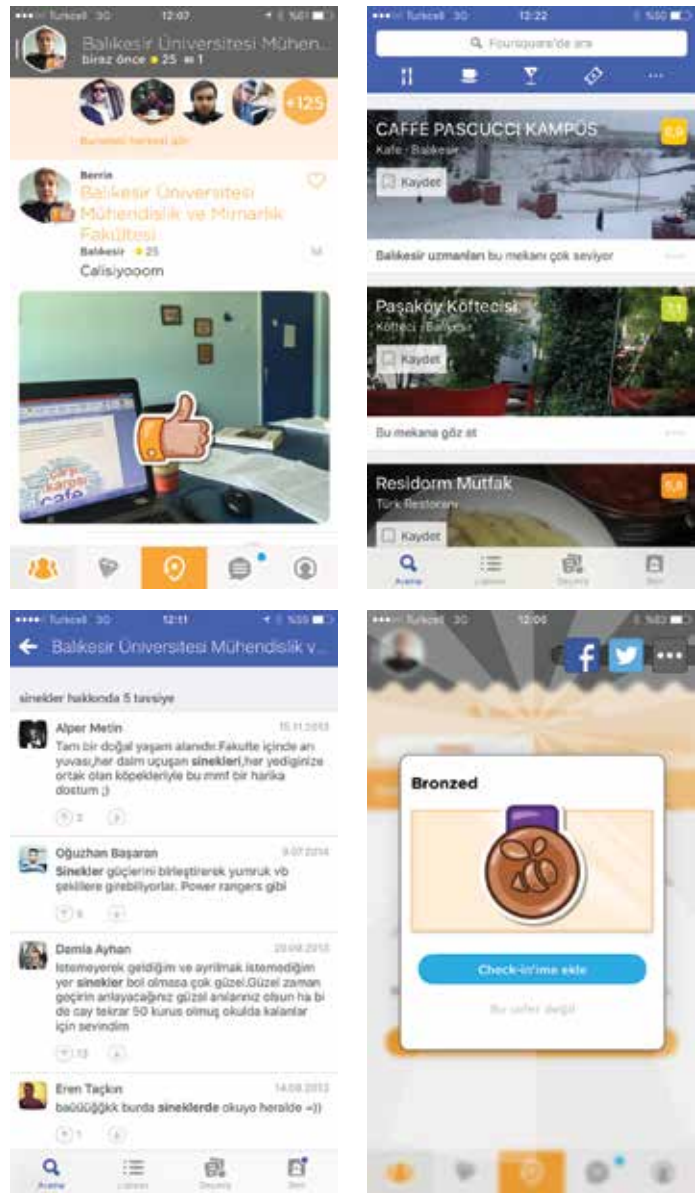
Sosyal ağ paylaşımlarının toplumsal statüyü yükseltme aracı olarak kullanıldığını ve fiziksel mekânı araçsallaştırdığını belirten eleştiriler, bu durumun bedensel varlık ve kimliğin sosyal ağlardaki temsili ile ilgili olduğuna dikkat çekmektedirler (Schwartz ve Halegua, 2014). Her yeri değil ama görünümek istenen yeri sosyal çevre ile paylaşmak, kullanıcının bireysel ve sosyal kimliğini sunmak üzere gösterdiği performanslardır (Cramer vd, 2011). “Sosyal-medya-sever”, sosyal ağdaki takipçilerine yani “dikizleyen”lerine (Niedzwiecki, 2011) kimliğinin temsilini ya da Goffman’ın (2016) terminolojisiyle “benlik sunumu”nu yaparken kentin hem fiziksel geometrik mekânından hem de kullandığı mobil uygulamaların kentsel metninden bazılarını seçerek ayıklamakta ve aktif hale getirmekte, yani benimsemekte, bazılarını ise görünür kılmayarak atıl bırakmaktadır. Bir sosyal medya yayımcısının kimliğinin izleyicisine sunmak istediği yönleri, ağında yayımladığı mekânsal rota ve yörüngeler gibi örüntülerden okunabilir. Mekân, sosyal medya kullanıcısının ilgi alanlarına, “kimlik performansı” bağlamında oluşturduğu belagatine göre benimsenmekte, dile getirilmekte, telaffuz edilmektedir (Şekil 4).

Akıllı telefon kullanıcılarının fiziksel mekânı dile getirme biçimleri teknolojinin sunduğu olanaklarla yakından ilişkilidir. Bulunulan konumda fotoğraf ve video çekme, bunları filtreler yardımıyla düzenleme ve paylaşma imkânı, sosyal ağda

kullanılan pek çok program tarafından sağlanmaktadır. Örneğin, Instagram hem bireyin hem de bulunduğu mekânın en fotojenik halini, Facebook, Twitter, Swarm, Flickr, Youtube gibi çeşitli paylaşım platformları ve uygulamalarda yayımlayabilmesini sağladığı için popüler hale gelen bir uygulamadır. Çeşitli paylaşımlarda rastladığımız özenle hazırlanmış özçekimler (selfie), yayımcının fiziksel varlığının, o anda içinde bulunduğu grubun ve mekânın “yeniden sunuluş” biçimidir (Lapenta, 2011). Mekânı mevcut görünümünden farklılaştırarak sunma, fiziksel mekânsal dilin göstergelerini görsel olarak dönüşüme uğratmak ve bu göstergelerin anlamını yerinden oynatmaktır. Bu eylem, gerçekte mekânsal dile müdahale etmektir. Mekânın fiziksel katmanının tasarımı ve inşası sırasında profesyonellerce öngörülen kullanım biçimleri ve anlamının kontrolden çıkması ve sıradan kentlilerin hafızasındaki anlamının değişimi ya da başka bir deyişle mekânsal “düzenlamlılığa bir darbe (*coup*)” indirilmesidir (Certeau, 1984). Mekânsal dilin şaşırtıcı, bazen mecazi ya da en azından farklı bir telaffuzunun yapılması, sosyal medya kullanıcısının belagatini bir sanatsal eyleme dönüştürür. Bu sanatsal eylem, kullanıcının bir sanatçıya oranla yaratıcılığı sınırlı bir mekân yorumu, bir mekânsal temsil ortaya koyarak mekânsal düzenlamlılığa getirdiği yeni yorumun oluşturduğu gündelik hayata özgü sıra dışı yaratıcılıktır.

Duraksamalar: Ağ Toplumsallığının Yeni Sosyalleşme Pratikleri ve Mekân

Mekânsal deneyimimizi sosyal ağımızın takip etmesine izin vermemiz, bir konuşmacının anlatma eylemine başlaması için kendisine bir dinleyici, muhatap belirlemesine benzer. Sanal bir yüz yüze ilişki kurulur. Akıllı telefonların konum farkındalığı özelliğini kullanan uygulamalar, kullanıcısına bulunduğu mekânı sosyal ağındakilere tanıtmak için yer bildirimi yapma, mekân hakkında bilgi verme amaçlı bilgi ve paylaşım notları gönderme ve fotoğraf çekimi yapma, yani mekânla ilgili deneyimlerini dinleyicileri ile paylaşma ve “hikayelerini anlatma” (Özkul ve Gauntlett, 2014) imkânı sunarlar. Hatta bu nedenle kullanıcıyı ve ağındakileri kentsel mekânı kullanmaya teşvik eden “sosyal bir navigasyon sistemi” (Lapenta, 2011) gibi çalışan, “sosyal arayüz”ler (Souza e Silva, 2006) olarak görülebilirler. Akıllı telefonların sunduğu uygulamalar, toplumsallık biçimlerinin ve toplumsal eylemlerin, özetle kentsel mekân pratiklerinin farklılaşmasına neden olmaktadır.

Şekil 3. Lokasyon bazlı mobil uygulamalardan Swarm ile yapılmış bir yer bildirimi: Swarm tarafından kullanıcıya önerilen mekânlar, kullanıcı tavsiyeleri ve yer bildirimi sonucu kazanılan ödül.

Michel de Certeau'nun kent mekânını dönüştüren gündelik bir eylem biçimi olarak ele aldığı yaya aktiviteleri, sosyal ağların getirdiği yeni bireysellik ve toplumsallık biçimleri ile birlikte değerlendirildiğinde kamusal alan ve gündelik hayat teorilerinin gözden geçirilmesini gerektirmektedir. Çünkü sosyal medya, yeni toplumsal hareketlerin kent mekânındaki eylemlerinde doğru zamanda doğru yerde bulunmayı sağlayan bir örgütlenme zemini (Castells, 2013) olduğu gibi, kent mekânında tesadüfi karşılaşmaları da sağlayabilmektedir. Bu buluşmalar sırasında, kent mekânında daha önce öngörülmemiş, bağlantılar ve kestirmeler, yeni güzergâhlar da ortaya çıkmakta, kent mekânı kullanıcıya önerilenden farklı biçimde kat edilmekte ve retorik olarak dönüştürülmektedir. Sosyal medya bu noktada, birbirinden habersiz aynı mekânda bulunan kullanıcıların yer bildirimleri vasıtasıyla bir araya gelmelerine ve bu rastlantıyı farklı bir toplumsallık biçimine

Şekil 4. Sıradan bir Facebook hesabındaki paylaşımlarında, kullanıcının anıları, ilgi alanları ve mekânsal pratikleri, yani kimlik performansı.

dönüştürmelerine olanak sağlayan bir “fırsat yönetimi” (*chance orchestration*) (Akker, 2015) aracıdır. Hatta daha önce hiç tanışmamış sosyal medya kullanıcıları, yani “tanıdık yabancılar” (Akker, 2013) bu bildirimler ile tanışmakta, bireylerarası ilişkilerde bazı formel ilişki aşamaları es geçilip, bir sonraki aşamadan başlanabilmektedir. Bireyler arasındaki sosyal sınırları esneten, gündelik hayata özgü bu yeni toplumsallık biçimlerini Certeau terimiyle kentsel dilin sosyal medya retoriği ile kullanılması olarak ifade edebiliriz.

Sonuç Yerine: Dijital-Fiziksel ya da Melez Kent

De Certeau’nun kent mekânında önerdiği katmanlar, akıllı telefon kullanıcılarının mekânsal pratikleri doğrultusunda incelendiğinde, kent mekânını hem eylemsel hem de retorik olarak dönüştüren yeni bir dijital ve/veya sanal inşa katmanı ortaya çıkmaktadır. Çünkü akıllı telefon kullanıcısı, konuşmacının dili bir sistem ola-

rak kullanması ya da yayaların mevcut fiziksel kentsel metni okuyarak telaffuz etmeleri gibi hem fiziksel kentsel metni, hem de mobil uygulamaların mekân önerilerinden oluşan metnini bir sistem olarak benimsemekte, o yerleri aktive etmekte, iki mekânsal dilin de göstergelerini yerinden oynatmakta ve yeni bir dijital-fiziksel, melez coğrafya kurmaktadır. Kentin fiziksel katmanı üzerinde sosyal ağların örüntüleriyle kurulan bu katman, hem yayaların ayak izlerinin oluşturduğu insanbiçimsel coğrafyayı hem de akıllı telefonların çeşitli uygulamalarındaki dijital/sanal coğrafyayı kapsamaktadır.

Akıllı telefonların getirdiği olanaklar, mekânsal pratiklerimizi dönüştürdüğü gibi mekânın temsil ediliş biçimlerini de dönüştürmektedir (Lapenta, 2011). Örneğin telefon ekranı bir temsil yüzeyi, elemanı haline gelmiştir. Bugün pek çok kullanıcı, çevresindeki mekânı bu ekran aracılığıyla algılamaktadır. Özellikle akıllı telefonların konum farkındalığı özelliği, fiziksel ve sanal ya da dijital mekânın birbirinden bağımsız, ilişkisiz iki ayrı varlık olarak algılandığı geleneksel düşünme biçimini geride bırakmamız gerektiğini belirtmektedir. Bu çalışma kapsamında saptanan kentle aynı büyüklükteki yeni katmanın kentin mekânı üzerindeki iz ve işaretlerinin mimari ve kentsel tasarım açısından yeniden değerlendirilmesi mümkündür. Bilge Kobaş, Can Sucuoğlu, Elif Ensari ve Cemal Koray Bingöl tarafından kurulmuş olan Bits ‘n Bricks çalışma grubunun “Location Mining in Kadıköy” projeleri, ufuk açıcı bir örnektir. Tweet’ler, selfie’ler, check-in’ler, beğeniler, satılık eşya/mülk ilanları, kullanıcı yorumları vb gibi dağınık verilerin analiziyle (*data mining*) oluşturdukları haritalar, dijital-fiziksel ya da melez kent katmanının tasarımcılar açısından bilindik bir temsil sistemine dönüştürülebileceğini göstermektedir (URL 1). Yani akıllı telefonlar gündelik hayatımızı dönüştürdüğü gibi kentsel tasarım pratiklerimizi de değiştirecek gibi görünmektedir. ■

Berrin Akgün Yüksekli, Doç. Dr., Balıkesir Üni. Mimarlık Fak. Mimarlık Bölümü, bakgun@balikesir.edu.tr

Notlar

1. Akıllı telefonların sosyal ağlara ve bireylerarası iletişime getirdiği yeni açılımların incelenmesinden oluşan ve son yıllarda giderek genişleyen literatürdeki mekânla ilişkili çalışmalar, genellikle akıllı telefonların konum farkındalığı özelliği ya da lokasyon bazlı mobil uygulamalar (Foursquare, Swarm, Loopt, Dodgeball, Facebook Places vb gibi uygulamalar, hatta Pokemon Go gibi oyunlar) üzerine yapılmaktadır. Bu çalışmaların bir bölümü mekânın algılanış ve temsil ediliş biçimindeki değişiklikler, bir bölümü ise mekânsal pratik ya da fenomenolojik yaklaşımla mekân deneyimindeki farklılaşmalar üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmalarda ki ortak vurgu, sosyal ağların sanal mekânının kullanıcılar-

versiz-yurtsuzlaşmaya neden olmadığı ve fiziksel mekânla ilişkilennmeyi farklılaştırarak artırdığıdır. Ayrıntılı sınıflandırma ve bilgi için bkz. Tosoni ve Ridell (2016).

2. Akıllı telefon uygulamalarının mekânsal pratiklere etkilerinin incelendiği çalışmalar arasında Michel de Certeau'nun gündelik hayat ve pratikleri ile ilgili düşüncelerine referans veren çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin Lange (2009) ve Buccitelli (2016) gündelik pratikleri de Certeau'nun taktik kavramı çerçevesinde incelemişlerdir. Lev Manovich (2009) yaya hareketlerini taktik kavramı çerçevesinden incelemiştir. Ayrıca bu çalışmada da atıf yapılan Robin van den Akker, akıllı telefon uygulamaları vasıtasıyla gündelik hayatıtaki sürpriz buluşmaları çözümlediği çalışmasında de Certeau'nun *metis*-fırsat ve kaîros-zamanda doğru nokta kavramlarını kullanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Akker (2015). Diğer taraftan bu çalışmalar arasında Michel de Certeau'nun yaya hareketlerini kent mekânını dönüştürücü bir pratik biçimi olarak ele alan iki çalışma ilgi çekicidir. Tony Liao ve Lee Humphreys'in (2014) yaptıkları çalışmada bir artırılmış gerçeklik (*augmented reality*) uygulaması olan Layar programını ve Hacıhasanoğlu ve Şener (2013) ise PerAR adlı yeni bir artırılmış gerçeklik uygulamasını yaya hareketleri çerçevesinde incelemektedir. Ancak sözü geçen bu çalışmalar, yaya hareketleri vasıtasıyla oluşan dönüşümleri birer katman olarak ele almamışlardır.

3. De Certeau (1984: 117) mimarların (kent plancılarının ya da ilgili disiplinlerin) tasarlayarak ortaya koydukları ürünü "mekân" değil "yer" olarak tanımlar. Yer kavramında her şey ait olduğu pozisyonda durmaktadır. Oysa mekân, yönelme, hız ve zaman vektörlerini içerir. Mekân, bir eylemin, mekânsal pratiğin ürünüdür. Bu tanım mekânı tasarlayanlardan çok kullanıcıyı ön plana çıkarır. Yani durağan bir yer olarak bir mimari yapı ya da fiziksel kent, pratik edilerek kullanıcı tarafından olumlandığında gerçek anlamda mekânsallaşır (1984: 93, 97).

4. De Certeau gündelik hayatı düzenlenmiş söylemlerden yoksun, mekânsız ve biçimsiz pratikler olarak görür. Bu pratikler bir taraftan iktidarı olumlarlar. İktidar ilişkilerine tabi düzeni değiştirmeye yönelik bir direniş, karşı koyuş ya da tepki taşımazlar. Diğer taraftan gündelik pratikler, iktidar ilişkilerinin önerdiği kural ve prosedürlerden farklılaşma yoluyla işlerler (1984: xiii). Gündelik hayat, sıradan insanların, tüketicilerin kendilerine sunulan kuralları ve prosedürleri kompozite ederek kurdukları antidisipliner bir ağıdır.

5. De Certeau (1984: 99) ayrıca kentin bu katmanlarının dışında "mito-poetik" olarak da inşa edildiğini belirtmektedir. Bu söylemsel-şiişsel coğrafya, kentinin gündelik hayatta mekân üzerine kurduğu, yazılı olmayan öykü, masal, efsane gibi tüm anlatılar ile mekân adları ve hatta yer tariflerini içermektedir (1984: 110). Bu katmanın inşa edilmesinde akıllı telefonların rolü başka bir çalışmanın konusu olduğundan bu çalışmada incelenmemiştir.

Kaynakça

- Akker, R. van den (2013), "Notes on Commonsense", *Space and Place: Diversity in Reality, Imagination and Representation*, ed. Brooke L. Rogers & Anna Sugiya, Inter-Disciplinary Press, Oxford, s. 145-154
- Akker, R. van den (2015), "Walking in the Hybrid City: from Micro-Coordination to Chance Orchestration", *Mobility and Locative Media: Mobile Communication in Hybrid Spaces*, ed. A. de Souza e Silva & M. Sheller, Routledge, London, s. 33-47
- Buccitelli, A. B. (2016), "Hybrid Tactics and Locative Legends: Re-reading de Certeau for the Future of Folkloristics", *Cultural Analysis*, 15:1, s. 78-98
- Castells, M. (2013), *İşyan ve Umut Ağları: İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*, çev. Ebru Kılıç, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 190
- Certeau, M. de (1984), *The Practice of Everyday Life*, trans. Steven Rendall, University of California Press Ltd. London
- Cramer, H., R. Mattias, L. E. Holmquist (2011), "Performing a Check-in: Emerging Practices, Norms and

'Conflicts' in Location-Sharing Using Foursquare", *MobileHCI 2011*, Aug 30 - Sept 2, 2011, Stockholm, Sweden (<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:469592/FULLTEXT02>)

- Goffman, E. (2016), *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, çev. Barış Cezar, Metis Yayıncılık, İstanbul
- Hacıhasanoğlu, İ., S. M. Şener (2013), "PerAR: Augmented Representation of the Urban Image in Beyoğlu District, Istanbul", *EAEA-11 Conference 2013, Experiential Simulation: the Sensory Perception of the Built Environment*, s. 201-208
- Humphreys, L. (2011), "Who's Watching Whom? A Study of Interactive Technology and Surveillance", *Journal of Communication*, 61, s. 575-595
- Jansson, A. (2013), "Mediatization and Social Space: Reconstructing Mediatization for the Transmedia Age", *Communication Theory*, Vol. 23, No. 3, s. 279-296
- Lange, M. de (2009), "From Always on to Always There: Locative Media as Playful Technologies", *Digital Cityscapes: Merging Digital and Urban Playspaces*, ed. A. de Souza e Silva & D. M. Sutko, New York, s. 55-70
- Lapenta, F. (2011), "Geomedia: on Location-Based Media, The Changing Status of Collective Image Production and The Emergence of Social Navigation Systems", *Visual Studies*, 26:1, s. 14-24
- Lefebvre, H. (1993), *The Production of Space*, trans. D. Nicholson-Smith, Basil Blackwell, Oxford
- Liao, T., L. Humphreys (2014), "Layar-ed places: Using Mobile Augmented Reality to Tactically Reengage, Reproduce, and Reappropriate Public Space", *New Media & Society*, Vol. 17, No. 9, s. 1418-1435
- Manovich, L. (2009), "The Practice of Everyday (Media) Life: From Mass Consumption to Mass Cultural Production?", *Critical Inquiry*, Vol. 35, No. 2, s. 319-331
- Niedzwiecki, H. (2011), *Dikizleme Günlüğü: Kendimizi ve Komşularımızı Gözetlemeyi Niçin Bu Kadar Sevdik?*, çev. Gökçe Gündüç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Özkul, D., D. Gauntlett (2014), "Locative Media in the City: Drawing Maps and Telling Stories", *The Mobile Story: Narrative Practices with Locative Technologies*, ed. Jason Farman, Routledge, New York, s. 13-127
- Schwartz, R., G. R. Halegua (2014), "The Spatial Self: Location-Based Identity Performance on Social Media", *New Media and Society*, s. 1-18
- Souza e Silva, A. de (2006), "From Cyber to Hybrid: Mobile Technologies as Interfaces of Hybrid Spaces", *Space and Culture*, vol. 9, No. 3, August 2006, s. 261-278
- Sutko, D. M., A. de Souza e Silva (2011), "Location-Aware Mobile Media and Urban Sociability", *New Media & Society*, 13 (5), s. 807-823
- Tosoni, S., S. Ridell (2016), "Decentering Media Studies, Verbing the Audience: Methodological Considerations Concerning People's Uses of Media in Urban Space", *International Journal of Communication*, 10, s. 1277-1293
- Wilken, R., P. Bayliss (2015), "Locating Foursquare: The Political Economics of Mobile Social Software", *Locative Media*, ed. R. Wilken & G. Goggin, Routledge, New York, s. 177-192
- URL 1: <http://bitsnbricks.com/location-mining/>

Walking in the City Using Smartphones: New Forms of Urban Spatial Transformation

This study examines how location aware technologies of smart mobs are changing urban spatial practices of social network users. Adopting Michel de Certeau's layers of the city (physical city, organicity, mythic-poetic city) and rhetoric of walking as a framework, a new layer that can be called as digital-physical or hybrid city is suggested.